

ІХ ЛИПІВСЬКІ ЧИТАННЯ

МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ
(М. ПОЛТАВА, 11-12 ТРАВНЯ 2018 Р.)

ПОЛТАВА
ПУЄТ
2018

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСІЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ» (ПУЕТ)
ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСНА ОРГАНІЗАЦІЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ СПІЛКИ КРАЄЗНАВЦІВ УКРАЇНИ
БЛАГОДІЙНИЙ ФОНД ІМЕНІ ІВАНА ТА ЮРІЯ ЛИП (ОДЕСА)

ДЕВ'ЯТІ ЛИПІВСЬКІ ЧИТАННЯ

**МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-
ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

(м. Полтава, 11-12 травня 2018 р.)

Полтава
ПУЕТ
2018

УДК 929.Липа(477)
Д26

Упорядник

С. В. Кучеренко, заступник голови правління Благодійного фонду імені Івана та Юрія Лип.

Організаційний комітет

О. О. Нестуля, голова комітету, доктор історичних наук, професор, ректор Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» (ПУЕТ), голова Полтавської обласної організації Національної спілки краєзнавців України;

І. М. Петренко, заступник голови комітету, доктор історичних наук, професор кафедри педагогіки та суспільних наук ПУЕТ, відповідальний секретар Полтавської обласної організації Національної спілки краєзнавців України;

Г. О. Дольник, голова правління Благодійного фонду імені Івана та Юрія Лип;

С. В. Кучеренко, заступник голови правління Благодійного фонду імені Івана та Юрія Лип.

Д-25 *Дев'ять Липинських читань : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (11-12 травня 2018 р.)* / упоряд. С. В. Кучеренко. – Полтава : ПУЕТ, 2018. – 295 с. – Текст укр., фр. та рос. мовами

ISBN 978-966-184-309-5

Видання проєктує український інтелектуалізм. Згадані прокладальні історичні дати – дні Івана та Юрія Лип (1865-1925) та Юрія Івановича Липа (1906-1944). Збірник містить доповіді та повідомлення істориків, філософів, краєзнавців, краєзнавців, літературознавців та краєзнавців про життя і творчість Івана та Юрія Лип.

УДК 929.Липа(477)

Матеріали друкуються в авторській редакції мовами оригіналу. За виклад, зміст і достовірність матеріалів відповідають автори. Розповсюдження та тиражування без офіційного дозволу ПУЕТ заборонено

ISBN 978-966-184-309-6

© ПУЕТ, 2018

© БФ імені Івана та Юрія Лип

З М І С Т

ДО 80-РІЧЧЯ ПЕРШОДРУКУ ПРАЦІ ЮРІЯ ЛИПИ «ПРИЗНАЧЕННЯ УКРАЇНИ»

Ігор Вдовичин (Львів) ПОЛІТИЧНІ ІДЕЇ ЮРІЯ ЛИПИ В УМОВАХ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ.....	7
Василь Пасічник (Львів) ЮРІЙ ЛИПА ПРО ПРИЗНАЧЕННЯ УКРАЇНИ ТА СЬОГОДЕННЯ	13
Володимир Баран (Надріччє) ЮРІЙ ЛИПА: ДУМКИ КРІЗЬ ЧАС	18
Володимир Сабалуха (Івано-Франківськ) ПЕРШОДЖЕРЕЛА УКРАЇНСЬКОЇ ДУХОВНОСТІ У «ПРИЗНАЧЕННІ УКРАЇНИ» ЮРІЯ ЛИПИ	25
Галина Остапчук (Київ) ЮРІЙ ЛИПА ЯК ПРОВІДНИК РАСОЛОГІЇ.....	30
Наталія Гончаренко (Полтава) ЮРІЙ ЛИПА ПРО ВИБІР ГЕОПОЛІТИЧНОГО ВЕКТОРА РОЗВИТКУ УКРАЇНИ.....	39
Сергій Дижур (Черкаси) ВОДНІ ШЛЯХИ УКРАЇНИ В ГЕОПОЛІТИЧНІЙ КОНЦЕПЦІЇ ЮРІЯ ЛИПИ	43
Тетяна Подкупко (Одеса) ДУХОВНА СКЛАДОВА ГЕОПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ ТВОРІВ ЮРІЯ ЛИПИ.....	48
Ірина Грабовська (Київ) ПОГЛЯД ЮРІЯ ЛИПИ НА «ПРИЗНАЧЕННЯ» УКРАЇНСЬКОЇ ЖІНКИ	53
Катерина Петриченко (Київ) ЮРІЙ ЛИПА ПРО ВІЧНЕ МІСТО КИЇВ	58
Світлана Кучеренко (Одеса) З ІСТОРІЇ ВИДАННЯ КНИГИ ЮРІЯ ЛИПИ «ПРИЗНАЧЕННЯ УКРАЇНИ»	63

КРАЄЗНАВСТВО. ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО. ПЕРСОНАЛІЇ

Олександр Музичко (Одеса) УЧАСТЬ УРОДЖЕНЦІВ ПОЛТАВЩИНИ У БОРОТЬБІ УКРАЇНЦІВ ПІВДЕННОЇ УКРАЇНИ ЗА ВЛАСНУ КУЛЬТУРНУ, ІСТОРИЧНУ ПАМ'ЯТЬ, ДЕРЖАВНІСТЬ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПЕРША ПОЛОВИНА ХХ СТ.)	73
Андрій Сова (Львів) ІВАН БОБЕРСЬКИЙ ТА ІВАН ЛУЦЕНКО: ДО ІСТОРІЇ ВЗАЄМИН (НА ПРИКЛАДІ VI-ГО ВСЕСОКІЛЬСЬКОГО ЗЛЕТУ В ПРАЗІ 1912 РОКУ).....	86
Віктор Савченко (Одеса) УКРАЇНСЬКА ОДЕСА І «ОДЕСЬКА СІЧ»	96
Олександр Шишко (Одеса) КОМІСАР МІСТА ІВАН ЛИПА ТА СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНЕ ЖИТТЯ ОДЕСИ (БЕРЕЗЕНЬ-ТРАВЕНЬ 1918 РОКУ)	102

ДУХОВНА СКЛАДОВА ГЕОПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ ТВОРІВ ЮРІЯ ЛИПИ

Багатогранність творчості, різноманіття в захопленнях і інтересах завжди приваблювали дослідників, науковців, пересічних читачів до творів Юрія Липи. Навіть в наш час, коли релігійність є особистою справою, і за приналежністю до певної нації не можна визначити віросповідання людини, Церква відіграє важливу роль як у політиці, так і в житті окремих людей і цілих націй. Часто Церква виступає повноправним політичним гравцем, хоча в більшості країн вона відділена від держави. Україна розвивається як держава, вчиться, формується, шукає свою консолідуючу національну ідею. Сила духу, традиції у формуванні національної ідеї стають принциповими і значущими.

Метою даної статті – є розглянути духовну складову у геополітичному доробку Ю. Липи, яку можна взяти за основу у формуванні сенсу існування і призначенні українців у світі. Об'єктом дослідження стала перш за все його трилогія: «Призначення України», «Чорноморська доктрина», «Розподіл Росії».

Книга «Призначення України» вийшла 1938 року у Львові⁸². Епіграфом до першої частини Ю. Липа взяв слова англійського письменника Редьярда Кіплінга: «Нації проходять, і по них нема й сліду, та історія дає нам нагу причину цього, просту й єдину розгадку у всіх випадках: впали народи тому, що не були приготовані»⁸³.

Час написання робіт, тодішня термінологія наклали свій відбиток на праці Ю. Липи. Наприклад, він часто оперує словом «раса», «українська раса». Але при прочитанні цього терміну необхідно враховувати, що автор мав на увазі не расу в антропологічному розумінні, а звичне нам сьогодні слово «етнос» або «нація», залежно від історичної епохи. Не менше здивування читача XXI ст.

⁸² Липа Ю. Призначення України. – Львів: Хортис, 1938. – 305 с.

⁸³ Липа Ю. Призначення України. – Львів, 1992. – С. 2.

може викликати слово «імперія», яке вживав Ю. Липа стосовно України чи Київської Русі.

Він вказує, що українці, насамперед, мають самоідентифікуватися як народ, причому великий народ, який по праву займає своє місце на землі, має свою власну та славу історію. Тільки після цього інші нації зможуть ідентифікувати українців і не плутати їх з іншими народами. Із його праці випливає, що українці мають орієнтуватися на свої власні сили і ресурси, для чого треба самим для себе відкрити свої можливості – як матеріальні, так і перш за все духовні. Все це, вважає Ю. Липа, допоможе перебороти комплекс меншовартості. Автор вірить, що в глибинах українського етносу таїться велика сила. При цьому він посилається і на трипільську культуру, і на вияви еллінізму, і на «апостольські традиції Києва». Вагомого значення Ю. Липа надавав автохтонності українців – нації «органічної», яка виникла й укоренилася на своїй власній території. Ю. Липа всіляко критикував тоталітаризм, для нього це – «пониження чужого», «стиль маршових колон», «диктат»⁸⁴.

Ю. Липа розглядає географічне положення України з погляду вчення класичної геополітики, відзначає роль морських шляхів, як засобів сполучення по суходолу і по морю, а також повітряних шляхів. При цьому відзначає важливість території України як транзиту для розвитку духовних, ментальних і економіко-торговельних зав'язків з Близьким і Середнім Сходом. «Українські землі не є ніякою закутиною. Під оглядом торговельним і геополітичним – це одна з найвагоміших земель світу. Це значіння України тільки зростає в сучасному. Бачимо, що Україна від початку існування осілого в ній населення аж донині була краєм, завжди зв'язаним з великими торговельними магістралями. В будучині треба сподіватися скорше збільшення її значіння серед видатних геополітичних одностей світу», – так завершує Ю. Липа другий розділ своєї книги⁸⁵.

⁸⁴ Липа Ю. Призначення України... – С. 23–25.

⁸⁵ Там само. – С. 118.

Хоча він відштовхується від розробленої на Заході геополітичної теорії, все ж український мислитель не сліпо йде за західними авторитетами. Третю частину книжки він розпочинає словами: «Дивно було б і небезпечно трактувати призначення краю як витвір виключно землі й географічних умовин. Багато може вплинути оточення на поводження якоїсь людської збірноти, але все ж людина не рослина, що її формує земля й підсоння. Шляхи комунікаційні й торговельні шляхи багато значать для розвою народу чи раси, але це ще не все. Самою географічною конечністю не можна окреслити перспектив історії. Історичні напрями не впливають безпосередньо з середовища»⁸⁶.

Далі він досліджує ментальність українців, намагається визначити їх етнопсихологію, показати, як вона складалася, з яких елементів «первнів» і в якій мірі. Він високо оцінює характер українців, їх прив'язаність, спорідненість із землею, розуміння «дому», «хати» як батьківщини, зрештою, здоровий консерватизм. На його думку, «бацила пораженства» проникла в українську духовність зовсім недавно, автор закликає якнайшвидше її позбутися. Ю. Липа засуджує та відкидає всі, як він вважає, неспригаманні українцям ідеї: слов'янофільство, російський соціалізм, комунізм, євразійство та ін.; треба, на його думку, породжувати свої, українські, «генеральні ідеї», для чого треба сягати до глибин українського духу. Це стосується й ідей історії. Він пише: «... коли для здобуття одності з недавньою історією не треба посередників, то для одності з давніми віками треба істориків із суцільними переживаннями історії. Тоді виросте велика історія. Лишень треба визволитись. Треба визволитись від змови істориків. Легко на війні вогнем бити в позиції ворога, гяжче вгадувати чужі пропагандистські й провокаторські посуви в українському житті, але річ незмірно тяжча дослідити, хто і як, чому і де затроїв українців чужим історизмом»⁸⁷. Він вважав нищення самобутності українців знищенням народу.

У висновках, Ю. Липа висловлює свої геополітичні погляди. Заявляє, що вісь Схід – Захід є найшкідливішою для українців, бо, рухаючись на Схід через

⁸⁶ Липа Ю. Призначення України. – С. 120.

⁸⁷ Там само. – С. 123–125.

Росію, ми відриваємося від своєї бази і станемо тільки допихачами для сильніших. Він вважає, що «стільки вісь Південь-Північ є нісю українських земель», і тому «для української державності потрібні є привіймиті Чорне море і верхів'я Дніпра, в усякому разі, завжди південно-північна вісь». Це є не що інше, як «Шлях із парят в греки».

У 1940 році у Варшаві під егідою «Українського Чорноморського інституту» з'явилася нова праця Ю. Липи – «Чорноморська доктрина»⁸⁸. Цей інститут був створений в 1940 р. І. Шовгенівим, Л. Биковським і Ю. Липою у Варшаві. Таким чином патріоти намагались довести існування української академічної науки.

Ю. Липа своє розуміння та зміст «чорноморської доктрини» виклав у коротенькому вступному слові, названому ним «Дефініція». Він проголошував: «Чорне море мусить належати до чорноморських народів... Вони творять разом з ним економічну й духову єдність. Чорноморський простір – це життєдайний простір України. Україні належить перше місце серед чорноморських країв з огляду на її простір, багатства й енергію людності. В цих словах є зміст чорноморської доктрини, призначеної для послуг українській закордонній політиці»⁸⁹.

Слід звернути увагу на слова про те, що його доктрина призначена «для послуг українській закордонній політиці». Ця книга – не тільки теоретичне обґрунтування його позиції щодо значення басейну Чорного моря для долі України, її незалежності й процвітання, але й цілий ряд далекоглядних положень, які й сьогодні є чинними. А саме – про необхідність єдності всіх причорноморських держав, бо разом вони будуть являти силу, про важливість Криму, Дунаю й Білорусі для нормального розвитку України та всього чорноморського простору. Ю. Липа стверджує: «Ключ українського чорноморського склепіння – Білорусь є тим самим для територіальної сили

⁸⁸ Липа Ю. Чорноморська доктрина. – Варшава: [Український Чорноморський Інститут], 1940. – 130 с.

⁸⁹ Липа Ю. Чорноморська доктрина. – 2-е вид., в істр. і доп. – Одеса, [Варшава]: [УЧІ], 1942. – С. 3.

України, чим для морської незалежності – Таврида». Ю. Липа пише: «Ініціатива України в зближенні чорноморських держав для економічної і політичної співпраці випливає вже з її географічного положення й характеру її людності... Чорноморська доктрина одності Чорноморських держав і першого місця в ній України, це доктрина розвою і наступу».

У «Послів'ї» Ю. Липа висуває далекоглядні й сміливі завдання для Української держави: «В «Чорноморській доктрині» подаємо тези зовнішньої політики: а) розбудова митного союзу, згл. конфедерації чорноморських держав; б) перенесення православного патріархату з Царгорода в Україну; в) піднесення великодержавності України в промислі, торгівлі й закордонній політиці». Трохи вище він запитує: «Які ж застаються практичні висновки на найближчі часи для українського політика? І відповідає: «1) Удержувати першенство промислу і торгівлі над Чорним морем... 2) Удержувати першенство в сфері духовій, в першій мірі в православ'ю. Царгород тепер тільки провінціоанальне місто національної території турків»⁹⁰.

Третя велика праця з питань геополітики з'явилася у Львові 1941 року. Називалася вона «Розподіл Росії»⁹¹. В ній автор говорить про національній багатства, аналізує етнічні й демографічні проблеми, як і зовнішню політику, і доходить висновку, що в такому стані вона не утримається – розпадеться. Ю. Липа наголошує, що українці мають розвивати і робити акценти на власній духовності, гартувати свій національний дух, а не зважати на чужі ідеї, не творити з себе бліді копії і наслідувати не притаманні традиції.

У геополітичному доробку Ю. Липи яскраво окреслено вагоме значення духовної складової розвитку українців. Призначення нашої нації в духовному сенсі – це стати центром Православ'я, вдихнувши в нього нове життя і традиції українців, що сягають корінням тисячолітньої давнини!

⁹⁰ Липа Ю. Чорноморська доктрина... – С. 157–158.

⁹¹ Липа Ю. Розподіл Росії. – Київ, Одеса, Севастопіль, Керч, Ростів, [Варшава]: Держ. видав. Україн. 1941. – 94 с.